

Edebiyat Bilime Giriş

Nihal KUBİLAY PINAR

Nihal KUBİLAY PINAR

EDEBİYAT BİLİME GİRİŞ

ISBN 978-625-8656-09-1

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2026, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevmize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Şubat 2026, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sayfa Basım Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
İvedik OSB Matbaacılar Sit. 1514. Cad. No: 23-25
Yenimahalle/ANKARA

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 77079

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Dr. Nihal KUBİLAY PINAR

Dr. Nihal Kubilay Pınar, 1979 yılında Adapazarı'nda doğmuştur. Akademik formasyonunun ve yaşamının önemli bir bölümünü Avusturya'da geçirmiştir. Lisans eğitimini Anadolu Üniversitesi Alman Dili ve Eğitimi bölümünde tamamlayan Pınar, doktora derecesini Viyana Üniversitesi Avrupa Karşılaştırmalı Dilbilim ve Edebiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde karşılaştırmalı edebiyat bilimi alanında almıştır.

Dr. Pınar, Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Edebiyat Bilimi, Alman Kültür Tarihi, Edebiyat Eleştirisi: Kuram ve Yöntemler, Alman Edebiyatında Dramatizasyon ve Tiyatro ile Göçmen Edebiyatı başlıkları altında lisans ve lisansüstü düzeyde çok çeşitli dersler vermektedir. Yazarın ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel makaleleri bulunmaktadır.

ÖN SÖZ

Elinizdeki bu kitap edebiyat biliminin tarihsel ve kümülatif olarak oluşmuş kuramsal birikimini, güncel araştırma yönelimleri ve disiplinler arası açılımlar eşliğinde yeniden okumak ve değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Her şeyden önce edebiyat bilimi ve onun kuramsal boyutları yalnızca filolojik bir uzmanlık alanının iç meselesi olarak ele alınmamalı, bilakis beşerî ve sosyal bilimlerin farklı alanlarında kendisine bilhassa yöntemsel açıdan önemli bir yer edinen bir paradigma biçimi olarak değerlendirilmelidir. Elbette bu türden bir yaklaşım, kitabın hem kapsamını hem de hedef kitlesini bilinçli biçimde genişletmek suretiyle farklı disiplinlerden araştırmacılara hitap etme imkânını da beraberinde getirecektir.

Bu ilk basımda özellikle hermenötik gelenek edebî metinlerin yorumlanmasını aşan bir anlamlandırma pratiği olarak ele alınmıştır. Hermenötik düşünce, bugün yalnızca edebiyat biliminde değil; hukuk, eğitim bilimleri, sosyoloji, psikoloji ve daha genel anlamda sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri içinde de kurucu bir rol oynamaktadır. Özellikle Avrupa'da örneğin derinlik hermenötüğü (depth hermeneutics) gibi yaklaşımlar, yüz yüze görüşmelerin, anlatıların, gözlem raporlarının ve deneyim aktarımlarının çözümlemesinde yaygın biçimde kullanılmaktadır. Bu durum, edebiyat biliminin geliştirdiği yorumlama pratiklerinin, sosyal bilimlerdeki araştırma süreçleriyle nasıl kesiştiğini de açık biçimde göstermektedir.

Bu genel çerçeve içinde, bazı kuramsal yaklaşımların ülkemizde neden sınırlı bir yaygınlık kazanabildiği sorusu da önem taşımaktadır. Örneğin psikanaliz Türkiye'de (özellikle tıp ve psikolojide) Batı Avrupa'ya kıyasla daha geç, parçalı ve sınırlı biçimde kurumsallaşabilmiştir. Bu gecikmenin nedenleri arasında, psikanalitik eğitimin uzun ve maliyetli bir süreç olması, kurumsal altyapının sınırlılığı, yabancı dile hakimiyet gibi dilsel aktarım sorunları ve temel metinlerin uzun süre erişilebilir olmaması gibi etkenler yer almaktadır.

Buna paralel olarak psikanalitik edebiyat bilimin de tam anlamıyla yaygınlaşmadığı söylenebilir. Oysa psikanalitik kuram, edebî metinlerin bilinçdışı boyutlarını, öznel çatışmaları ve simgesel yapıları anlamada güçlü kavramsal araçlar sunmakta; edebiyat biliminin insanı merkeze alan yorumlayıcı yönünü derinleştirmektedir. Batıda psikanalitik figür analizi gibi yaklaşımlar ışığında sayısız çalışma yürütülürken, ülkemizde sınırlı çalışmanın mevcut olduğu görülmektedir. Bu kitap, psikanalizi idealize etmekten ya da ayrıcalıklı bir konuma yerleştirmekten çok, tarihsel ve kurumsal bağlamı içinde ele almayı amaçlamaktadır. Ülkemiz akademisinde psikanalitik edebiyat bilimi alanında ders ve seminerlerin yaygınlaşması ile lisansüstü düzeyde çalışmaların da artacağı umut edilebilir. Psikanaliz bölümünün hazırlanması sürecinde, psikanalitik kurama hâkimiyeti ile eşimin entelektüel katkıları belirleyici olmuştur. Özellikle psikanalitik kavramların netleştirilmesi, kuramsal tutarlılığın sağlanması ve metodolojik çerçevenin geliştirilmesinde onun yapıcı eleştirileri ve sabırlı rehberliği vazgeçilmezdi. Yalnızca bu çalışmada değil, akademik yaşamım boyunca her aşamada entelektüel bir diyalog ortağı ve yol arkadaşı olan eşime derin şükran ve minnettarlığımı sunuyorum. Sevgili oğlum, sana da hayatımı anlamlandırdığın için teşekkür ediyorum.

Elinizdeki bu çalışma aynı zamanda klasik edebiyat kuramlarının yanı sıra, son yıllarda öne çıkan yeni eğilim ve yaklaşımlara da yer vermektedir. Görgül (empirik) edebiyat bilimi, ekoeleştiril ve mekân kuramsal yaklaşımlar, bilgi tarihi ve bilgisayar destekli edebiyat araştırmaları gibi alanlar, edebiyat biliminin kapalı bir kuramlar bütünü olmadığını; aksine farklı disiplinlerle etkileşim hâlinde sürekli dönüşen disiplinler arası bir araştırma alanı olduğunu göstermektedir. Kitapta olabildiğince çok sayıda Almanca ve İngilizce kaynağa yer verilmiş, güncel çalışmalardan örnekler sunulmuş ve uluslararası bilimsel dergilerde yürütülen tartışmalar yakından izlenmiştir. Bu yönüyle kitap, yalnızca kuramsal bir derleme olmanın dışında güncel literatüre yön bulmayı kolaylaştırabilecek bir kılavuz olarak da düşünülebilir. Bu çalışmanın, yalnızca filoloji alanında çalışan ve öğrenim gören okurlara değil; sinema ve televizyon çalışma-

ları, psikoloji, sosyoloji, eğitim bilimleri ve sanat bilimi gibi beşerî ve sosyal bilimler alanlarında çalışan araştırmacılara da katkı sunması umulmaktadır. Bu anlamda elinizdeki bu kitabın, okuru belirli bir kuramsal doğrultuya yönlendirmekten ziyade, farklı yaklaşımlar arasında düşünsel bağlantılar kurmaya ve eleştirel bir bakış açısı geliştirmeye davet ettiği de söylenebilir.

Son olarak, akademik yetiştirme sürecimde emeği geçen ve düşünsel yolculuğuma katkıda bulunan hocalarıma içtenlikle teşekkür etmek isterim. Başta Anadolu Üniversitesi öğretim üyeleri Yüksel Kocadoru, Kadriye Öztürk, Ayhan Bayrak, Asuman Ağaçasapan ve Viyana Üniversitesi'nden Norbert Bachleitner ve Ernst Grabovszki olmak üzere adlarını burada anamadığım tüm hocalarıma şükranlarımı sunarım.

Nihal KUBİLAY PINAR
Ocak 2026, Antalya

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iv
-------------	----

1. Bölüm: Edebiyat Nedir?	1
Kurmaca Nedir?.....	6
Edebiyat Kavramına Tarihsel Bir Bakış	8
Edebiyatın Oluşum Süreci.....	10
Edebiyat, Gerçeklik ve Temsil Sorunu.....	12

2. Bölüm: Edebiyat Bilimi	17
Edebiyat Biliminin Çalışma Alanları	19

3. Bölüm: Edebiyat Biliminde Kuram ve Yaklaşımlar	22
--	----

4. Bölüm: Hermenötik	23
Hermenötiğin Modernleşmesi	25
Hermenötik Yorumlama Pratiği.....	28
Hermenötik Kırılma Noktası: Schleiermacher.....	29
Hermenötik Daire	33
Dilthey, Heidegger ve Gadamer.....	37

5. Bölüm: Yapısalcılık ve Yapısöküm (Dekonstrüksiyon)	44
Yapısalcılık	45
Yapısal Dilbilim ve Edebiyat Bilimi.....	48
Postyapısalcılık ve Yapısöküm	53

6. Bölüm: Psikanaliz ve Edebiyat Bilim	58
Psikanaliz	58
Antropoloji Olarak Psikanaliz	60
Sosyalizasyon Teorisi Olarak Psikanaliz.....	61
Yeniden-/Yapıbozum Yöntemi Olarak Psikanaliz	64
Psikanalitik Edebiyat Bilim	65
Günümüz Psikanalitik Edebiyat Bilimi	68

Psikanalitik Edebiyat Biliminde Yaklaşımlar	70
Yazar Odaklı Yaklaşımlar.....	71
Psikanalitik Figür Analizi	73
Okur Merkezli Yaklaşım	75

7. Bölüm: Feminist Edebiyat Bilimi ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları

Feminist Edebiyat Biliminin Tarihsel Arka Planı.....	80
Feminist Edebiyat Bilimi	82
Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları (Gender Studies)	86

8. Bölüm: Postkolonyal Çalışmalar ve Postkolonyal Edebiyat Kuramı

Postkolonyal Edebiyatın Kapsamı ve Çerçevesi	89
Postkolonyal Edebiyatın Gelişimine Kısa Bir Bakış.....	91
Kültürel Dönüş (Cultural Turn)	93
Postkolonyal Edebiyat Kuramı	96

9. Bölüm: Ekoeleştirel Yaklaşım

Ekolojik Yönelimli Edebiyat Bilim	102
---	-----

10. Bölüm: Yeni Tarihselcilik (New Historicism)

Yeni Tarihselcilik Bir Yöntem midir?	109
Yeni Tarihselcilik: Metin, Tarih ve Kültür Arasındaki İlişki	111

11. Bölüm: Kültürel Bellek Çalışmaları (Cultural Memory Studies)

Edebiyatta Travma.....	117
------------------------	-----

12. Bölüm: Edebiyat Bilimde Yeni Eğilimler ve Yaklaşımlar

13. Bölüm: Görgül (Empirik) Edebiyat Bilimi

Uygulama Örnekleri	124
--------------------------	-----

14. Bölüm: Mekân Kuramsal Yaklaşımlar.....	126
15. Bölüm: Bilgi Tarihi	129
Bilgi Tarihi Edebiyat Bilimi İlişkisi	130
16. Bölüm: Bilgisayarlı Filoloji	132
Bilgisayar Filolojisi ve Edebiyat Kuramı.....	133
Kaynakça.....	136

1. BÖLÜM

EDEBİYAT NEDİR?

Bir kavram olarak edebiyatın (Latince *littera*: harf, *litteratura*: yazı, yazma sanatı) tek ve değişmez bir tanımının olduğunu dile getirmek oldukça güçtür, bilakis birbirinden farklı bakış açıları, farklı edebi ekoller ve akımlar doğrultusunda tanımların da çeşitlendiği söylenebilir. Etimolojik olarak, Latince “*litteratura*” sözcüğü “*littera*”dan (harf) türemiştir; bu da esasen yazının en küçük birimini ifade eder. Metin (Text) sözcüğü ise “*Textil*” (dokuma, dokumacılık) kelimesi ile bağlantılı olup örgü anlamına gelmektedir (Klarer, 2011). Âdeta ipliklerin, dokumayı oluşturacak biçimde belli bir desene göre keşşerek bir kumaşı meydana getirmesi gibi metin de sözcüklerin ve cümlelerin anlamlı, tutarlı bir biçimde örülmesi ve örüntülenmesi ile oluşur. Özetle, “metin” sözcüğü Türkçedeki tekstil kelimesiyle akraba olan *textus* köküne dayanır ve “dokuma” anlamına gelir: Nasıl ki bir kumaş ya da bez, ipliklerin birbiriyle örülmesiyle oluşuyorsa, metin de sözcüklerin ve cümlelerin anlamlı ve tutarlı bir örüntüsü olarak kavranabilir. Bu bağlamda “metin” anlamlı ve bağlantılı bir sözcük ve cümleler bütünü olarak ele alınabilir.

Edebiyat kavramı gündelik dilde yaygın biçimde kullanılsa da bu adlandırma altında toplanan örnekler somutlaştırıldığında son derece heterojen bir metinler alanı ortaya çıkar: Barok şiirlerden Alman rock grubu Die Toten Hosen’in şarkı sözlerine, Orta Çağ manzum destanlarından polisiye romanlara, bahçe ya da yemek kitaplarına kadar uzanan geniş bir yelpaze söz konusudur (Baasner &